

La Editura Institutului Cultural Român COLIVIA CAUTĂ PASĂREA Remember Mircea Săucan: ...e târziu, e prea târziu, dar încă nu e târziu

Datorăm de mult măcar câteva biete rânduri despre acest volum, care reproduce integral scrierile literare ale lui Mircea Săucan, împreună cu ultimul său scenariu de film (apărut în limba franceză la Editura Minimax din Tel-Aviv, în anul 2000, în traducerea Ginei Vieru, scenariu care încă își mai așteaptă regizorul...) Le datorăm realizatorilor, le datorăm Juei Săucan dar, mai presus de orice, lui Mircea Săucan însuși...

mele interese și jocuri artistice, deși în ele această înfrângere e cumva reflectată.”

Thema e importantă. Și poate că măcar acum, când Săucan nu se mai află printre noi, după ce toate prozele lui au fost strânse laolaltă (cât s-ar fi bucurat!), ar putea să apară un critic inspirat și onest care, fără nicio restricție și interpretare „binele și răul” din opera lui Săucan, „să-i înțeleagă prăbușirea, să tâlmăcească tristețea vieții lui...”¹⁸

Născut la 5 aprilie 1928, la Paris, copil din flori, căci părinții lui

[...] Mare prostie omenescă și mari interese în joc. M-am gândit: Nu fii convențional, Săucane! Fii foarte atent să rămâi ceea ce ai fost în toată viața ta, cu toate riscurile!”¹⁹

Mircea Săucan a reușit acest lucru, da, a ținut la distanță și a învins „demonii” reali, pe aceia care i se înfățișau în carne și oase, amenințându-l: „Mă, Săucane, s-a terminat cu tine. [...] Ești scos din ring. Scurt. [...] Ai luat K.O. după *Meandre* și nu te vei mai ridica niciodată.”²¹ Iar din lupta pe viață și pe moarte cu ceilalți demoni, demonii săi interioari, au izbucnit filmele sale vii și captivante, scrierile sale strălucitoare, vîii și explozive; chiar talentul său izvorăște din această cumplită, epuizantă inconstanță... Dacă a fost, în cele din urmă învins? Probabil că da, câtă vreme el însuși o spune, dar altfel, cu totul altfel decât noi, toți ceilalți, pe care moartea ne rapune înainte de-a fi izbit și să lăsăm ceva în urmă. Săucan face parte, de altfel, din stirpea „frumoșilor învinși”, cum le spune Leonard Cohen, a celor care își poartă fără să crăneas-că povara; povara fiind chiar noi, cei care nu i-am iubit, nu

„nota dominantă este imprecizia”, iar textele sunt „deschise”, accep-tând interpretări multiple.” Ca și la Cohen, „tutela” lui Joyce transformă scrierile lui Săucan într-un „complex exercițiu spiritual”. Și, stranie coincidență, dacă, „în ultima secțiune a cărții” a *Frumoșilor învinși*, autorul furnizează cheia întregului volum, în ceea ce-l privește pe Săucan, lucrurile stau întocmai, deși fără să fi ur-mărit el asta, în mod expres, ci prin voia înțeleaptă și gustul impecabil al alcătuirii cărții. (Dacă Săucan ar fi apucat să vadă acest volum – am mai spus-o - ar fi fost cât se poate de încântat.)

Ultima proză, *Yom Kipur*, ne decriptează atât titlul extrem de bine ales al întregului volum, cât și sensul zbaterii autorului – biată pasăre „veșnic zburătoare”, veșnic în pericol de a fi prinsă în colivia care o caută fără istov, dar ispitită, totodată, de liniștea și siguranța pe care i le-ar oferi-o jucărioașă cu gratii. Să rezumăm: în ziua de Yom Kipur, Săucan este „vizitat” de însuși Iosif Vis-sarionovici Stalin: „Era îmbrăcat într-o mantă militară sovietică, ponosită. În mână avea o pipă și un chipiu militar. Dar steaua n-o mai avea pe chipiu. Lipsea steaua roșie. A intrat, s-a oprit și a spus: „Ce faci, Mircea?” Și-a îngheșuit tutun în pipă și eu am spus: „Azi nu se poate fuma, Iosif Vis-sarionovici. La noi azi nu se fumează.” „Am uitat, iartă-mă!” „Stați jos.” „Nu stau [...] Dar am vrut neapărat să te vad. Știam că azi e Yom Kipur.” – spune el. „Am vrut să mergem împreună la Izkor, la pomenire.” [...] „Cum, Iosif Vis-sarionovici? Veniți la Izkor?” *„Da. Am păcătit. Noi toți am păcătit. Și tu ți-ai relatat viața. Crezi că n-ai păcătit niciodată?”* (subl. ns.) [...] Măi, Mircea, aceasta e o secvență povărită ultimei tale cărți, *Colivia caută pasărea*. [...] „Și cine-i colivia?” „Eu stiu colivia, nu?” – zăbind. *Ei, trecuți-i colivia*. (subl. ns)

Colivia caută pasărea

INSTITUTUL CULTURAL ROMÂN

MIRCEA SĂUCAN

nu erau căsătorii când s-a născut, marcat de la bun început: tatăl român și mamă evreică – „Ei – vecini de stradă. Ea – evreică dintr-o familie de oameni cumiști, tatăl meu – nepot de ciobani care făceau migrațiunea [...] Nu știu cum s-au cunoscut, dar știu prima relatare. Mama mea întreabă: *Ce ești tu, Sandule? [...] Sandule, ce ești tu? – Eu sunt om – a zis tatăl meu. Și a fost primul sărut dintre doi oameni, dintre o evreică și un român*”⁹ – Săucan va purta până la sfârșitul vieții povara acestor „rădăcini amare”, a unei traumatizante duble identități: „[...] Și erau acolo, la *Sahia*, tot felul de personaje. *Săucane, ai venit. Ei, tot tu ne-ai spus: ești jidan?* [...] Aveau un tic, dragă, cu mine, ei nu știau unde să mă pună. Eu eram om, ca taică-meu și vroiam să fiu român. Dar noi nu vroiam să mă lase. Au făcut tot ce a fost posibil să nu mă accepte. Era greu în fiecare zi să auzi – *Ești român sau ești evreu?* Ar fi o exagerare să spun că toată lumea era așa. [...] Erau oameni minunați, erau prieteni minunați, fără de care n-aș fi putut face film. De exemplu, nea Tică Roateș, directorul filmelor mele, care era un om de o curățenie spirituală rară. Să-i fie țărâna ușoară! A murit în clipa în care a aflat la Buftea că *Suta* de lei a fost ars din ordinul doamnei Elena Ceaușescu. [.../ Pauză, nu mai pot. Demonii se împrăștie și, uite, îi vad de aici în depărtare, cetele lor se adună din nou. Ba aici, ba acolo. Și mă întrebă, cum mă întrebai ieri, dacă în momentele alea mă simțeam evreu. [...] Eu vroiam să fiu român, dar, uite, nu mă lăsu niciodată. Vroiam să fiu exact ce sunt: mamă evreică, tată român. De ce nu se poate? [...] Ce e asta? Nu înțeleg. Și am spus așa: Dom! Le, e pericol. Pericol mare.

Mi se va reproșa, poate, - dar cu reproșurile, fie ele drepte sau nedrepte, am avut timp să mi obișnuiesc, - mi se va reproșa că m-am ferit să fac „o analiză aplicată” a prozelor din volum, scriind, mai degrabă, despre omul Mircea Săucan, biografia nepreaavând legătură, conform spiritelor excesive subiectiv, cu Opera. Lucru care poate fi, câteodată, adevărat. Nu și în cazul nostru. *Camera copiilor, Manuscrisul de la Ciurmeți, Izidor Mănecuță (cioburi), David Rege, Parastasul, Feneralii la București, Colivia caută pasărea și Yom Kipur* sunt, toate la un loc, nu numai „un tur de forță stilistic”, ci și un „elogiu al memoriei și al timpului subiectiv”. Intocmai ca la unele din cărțile lui Leonard Cohen,

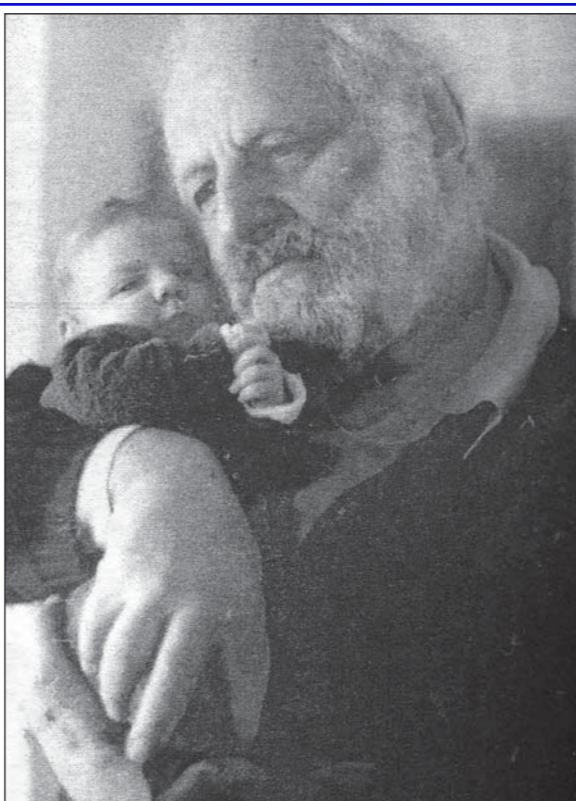
mi se va reproșa, poate, - dar cu reproșurile, fie ele drepte sau nedrepte, am avut timp să mi obișnuiesc, - mi se va reproșa că m-am ferit să fac „o analiză aplicată” a prozelor din volum, scriind, mai degrabă, despre omul Mircea Săucan, biografia nepreaavând legătură, conform spiritelor excesive subiectiv, cu Opera. Lucru care poate fi, câteodată, adevărat. Nu și în cazul nostru. *Camera copiilor, Manuscrisul de la Ciurmeți, Izidor Mănecuță (cioburi), David Rege, Parastasul, Feneralii la București, Colivia caută pasărea și Yom Kipur* sunt, toate la un loc, nu numai „un tur de forță stilistic”, ci și un „elogiu al memoriei și al timpului subiectiv”. Intocmai ca la unele din cărțile lui Leonard Cohen,

Și mi s-a părut dintr-o dată izbitor asemănarea cineastului și scriitorului rămas evasianonim, personajul real Mircea Săucan, cu protagonistul operii lui Bellow, personajul literar, dar întru totul fictiv, Humboldt, poetul de geniu care, cu atâtă zel „și urmărirea ruina și moartea [...]”, care „a făcut praf din talentul și sănătatea lui” și [...] s-a îngropat cu propria-i mână.”¹⁶

Un capriciu al memoriei afective m-a silit într-o lungă noapte albă să-mi reamintesc o frază a unui celebru dispărut care fără istov îmi băntuie insomniile, Saul Bellow: „[...] așadar, din rațiuni de estetică, mă vad obligat să neg că un lucru atât de extraordinar ca sufletul omenesc se poate dizolva pe vecie. Nu, morții se află în preajma noastră, izolați doar prin negarea noastră metafizică. Noaptea, în timp ce milioane dintre noi ne facem somnul pe emisferele noastre, morții ne abordează. Ar trebui să se hrănească din ideile noastre. Noi suntem ogoarele lor de grâne. Dar noi fiind sterpi, îi lăsăm să moară de foame. Nu va amăgii, însă, morții ne observă, ne observă pe acest pământ, care este școala libertății noastre.”¹⁵

Și mi s-a părut dintr-o dată izbitor asemănarea cineastului și scriitorului rămas evasianonim, personajul real Mircea Săucan, cu protagonistul operii lui Bellow, personajul literar, dar întru totul fictiv, Humboldt, poetul de geniu care, cu atâtă zel „și urmărirea ruina și moartea [...]”, care „a făcut praf din talentul și sănătatea lui” și [...] s-a îngropat cu propria-i mână.”¹⁶

Un lucru mi se pare relevant: în momentul începerii cărții-interviu cu Iulia Blaga, Săucan intervieve ferm: „Vreau să intru direct în subiect. Eu așa propune, Iulia, să numim acest capitol de început *Înfrângerea*. [...] Scurt, dacă e înfrângere, apoi e înfrângere și să-i spunem pe nume. Aici e vorba de o mare înfrângere, de o înfrângere grea, cumplită, pe care eu am resimțit-o și care nu ține neapărat de persoana mea și de propriile

A FOST ODATĂ

Da, Mircea Săucan e bolnav de imagini. O boală incurabilă. Dacă e nebun? Cu siguranță. Dacă nebunie se cheamă să îți gata să plătești orice pentru a rămâne tu însuși. Pentru mine, el rămâne stăpânul unei planete cu un singur locuitor, o planetă ce plutește deasupra noastră, acolo el trăiește retras și plămăsiuțe imagini de vise și coșmaruri, acolo scrie, gândește, iubeste. El, cel născut pe malurile Senei, tânărul de idei revoluționare de stânga pe malurile Târnavei, el, scolțit printre clasicii filmului sovietic, de la Serghei Eisenstein la Mark Donoski și Serghei Gherasimov, el, care s-a afirmat și consacrat pe malurile Dâmboviței ca un autor de filme incomed, mereu în contradicție cu „puterea”, el, tot el, care ajunge, în fine, pe melegurile de legendă din Nazareth-İllit, unde își redobândește seninătatea creatoare și mulțumirea de sine. El – Mircea Săucan COSTEL SAFIRMAN

[...] Nu vreau să uit să spun un lucru important: Mircea n-a băgat niciodată pile, n-a umblat cu șopârle, cu aluzii. El a fost de-a dreptul foarte cinstit în a nu adera la nici un fel de lozinci. De câte ori i se cerea să bage ceva, era pentru el un coșmar. Tot lirismul lui și toate feroicitățile lui erau insuportabile pentru cenzori. Eu nu suport idilismele astea cu scriitorii persecutați, victime, creatori care, săracii, s-au supus. Pentru că nu am admit aceste înocențe, vreau să relev că Mircea Săucan n-a cunoscut în România nici un fel de solidaritate a confratrilor săi de cinema. Există, în primul rând, acel lucru despre care Stendhal a spus că e cel mai serios sentiment omenesc, invidia. Invidia e un sentiment criminal într-un regim dictatorial, poate chiar să ducă la distrugerea celui-ultim. [...] Eu am văzut în jurul meu oameni care să se bată pentru filmele lui Mircea, cu excepția lui Catrinel Oproiu pentru *Suta de lei*. [...] Iar solidaritate în jurul lui Mircea nu a existat. Iar el intrase deja într-o criză de creație, dezgustul lui fiind prea mare, ca să mă încerce unele dintre combinațiile acelea de care eu, unul – greșesc sau nu? – prefer să uit...

RADU COSAȘU

Mircea Săucan – ca și Sebastian, în urmă cu vreo șapte decenii – nu abdică, însă, și nu renunță la convingeri, după cum erorile și iluzionările, atâtea câte au fost, și le asumă cu sentimentul că iluzionarea, atunci, a făcut parte din viață. Consecvența aceasta îi innoibeează mesajul și-mi amintește, într-un fel, de una din povestirile preferate ale lui Elie Wiesel. Povestea unui om drept, hotărât să lupte împotriva răului, împotriva nenorocirii, împotriva indiferenței față de om. El a trăit undeva, într-o țară, într-un orașel, în care nefericirea și indiferența frizau de mult absolutul. [...] În acest oraș, a pus pancarte, bannere, banderole, pe care scria: „*Bărbați, femei, nu uitați! Bărbați, femei, faceți asta! Bărbați, femei, nu faceți asta!*” La început, lumea se oprea și-l privea... Era o surpriză, o nouitate. În final, lumea a obosit și a încetat să-l mai vadă, însă el continua, continua mereu: „*Bărbați, femei...*”. Într-o zi, a ajuns foarte bătrân... Un copil de pe stradă i-a spus: „*Nu vezi că totul e în zadar?*” Și el răspunde: „*Da, știu că totul este în zadar...*”. „*Și atunci de ce mai strigi?*” Cel drept – Wiesel -, și Săucan inclusiv, au răspuns: „*Oh, copilul meu, la început eram convins că dacă strig tare, din ce în ce mai tare, voi reuși să-i schimb. Acum știu: nu-i voi schimba niciodată. Dar dacă strigi și urlu din toate puterile mele, din ce în ce mai tare (și voi continua să filmez – n.n.) o fac pentru că nu vreau să mă schimb eu*”.

DOREL DORIAN

(Extrase din *Caietul cultural R.E., „Fantasmă și adevăruri. O carte cu Mircea Săucan”, de Iulia Blaga)*

- Mircea Săucan, *Colivia caută pasărea*, Editura Institutului Cultural Român, 2007, cu o prefață de Leon Volovici și un tabel bibliografic de Iulia Blaga
- Cf. Iulia Blaga, *Fantasmă și adevăruri. O carte cu Mircea Săucan*, Caiet cultural 13, editat de Realitatea Evreiască
- Cf. Prefața lui Leon Volovici la Mircea Săucan *Colivia caută pasărea*, p. 222
- Op. cit. p.222
- Cf. Saul Bellow, *Darul lui Humboldt*, în românește de Antoaneta Ralian, București 1979, p. 176
- Op. cit. p.147
- Cf. Iulia Blaga *Fantasmă și adevăruri. O carte cu Mircea Săucan*, p. 19
- Cf. Saul Bellow, *Darul lui Humboldt*, în românește de Antoaneta Ralian, București 1979, p. 461
- Cf. Iulia Blaga, op. cit. p 31
- Ibid. p. 32-33
- Op. cit. p. 33
- Cf. postfața lui Mircea Mihăieș la romanul lui Leonard Cohen, *Frumoșii învinși, maso-mecanicul placat pe viu*, Polirom 2003, p. 287-303
- Cf. Mircea Săucan, *Colivia caută pasărea*, Editura Institutului Cultural Roman, p. 381.

Cineva cu care să fugi de acasă

Pe străzile din centrul Ierusalimului, aglomerat la ora cea de vîrf a zilei de vară, gonesc nebuliți un băiat și un câine, izbindu-se de trecătorii cărora le taie calea. Câinele își trage, nervos, stăpânul de lesă, adălmecând aerul și întorcînd mereu privirea spre tânăr, ca pentru a-i grăbi fuga. Într-o altă zonă a orașului, o piațetă în care dau spectacole artiștii străzii, lumea s-a strâns în jurul unei adolescente ciudate, cu creștetul complet ras, o fată micuță, fragilă. Cântă, cu o voce surprinzător de cultivată, arii din opere ori slagăre la modă... Ce caută acești adolescenți rătăciți ale căror priviri trădează neliniște și o stare de incoardată tensiune? Fără să știe, ei se caută unul pe altul; chiar și fără să se cunoască. Dar de fapt, caută pe „Cineva cu care să fugă de acasă”. Acesta este și titlul romanului spre a cărui lectură vă îndemnam astăzi.

Un roman la fel de ispititor pentru bunici, părinți și nepoți, plin de suspans dar și de tandrețe, aparținând lui David Grossman, scriitor israelian care, iată, repetă succesul pe care l-a avut Zeruia Shalev, la apariția în limba română a cărții ei, scrisă tot în ivrit, „*Soțul și soția*” (vezi „Realitatea Evreiască” din iulie 2008).

Grossman? Numele ne sună cunoscut nouă, celor ce l-am citit cândva pe prozatorul rus Vasiliu Grossman: vă mai amintiți poate de „*În tranșele Stalingradului*” sau de „*Viață și destin*”. Dar nu, e și nicio legătură între ei, în afară, poate, de ceea ce s-ar putea numi „rudenia

gotică” și nici intenția de a machia personajele în nuanțele moralităților tradiționale, Israelul nu e o țară în care tinerii să accepte dulceleșii „romanelor roz” sau utopiile cărților roșii. „Cineva cu care să fugi de acasă” e, de fapt, un roman social, de aventuri detectivistice. Micuța cântăreață Tamar chiar a dispărut de acasă, din casa părinților ei înstăriți, dar săraci într-o răbdare și înțelegere față de problemele copiilor lor. Numai că nu de dorul unor escapade estivale devine ea un copil – artist

Două Menore

Turiștii de origine evreiască, vizitatori la Märbacka, casa memorială a Selma Lagerlöf, situată în provincia suedeză Värmland, sunt oarecum mirați văzînd pe bufetul din sufragerie două Menore. E firesc să se întrebze cum au ajuns cele două obiecte, simboluri ale iudaismului, în posesia scriitoarei, creștină practică. Ghidul local, care-i însoțește pe turiști, îi lumurește. Cele două Menore erau daruri ale unor oameni de știință și cultură evrei, refugiați înainte de izbucnirea celui de-al doilea război mondial din Germania nazistă. Selma Lagerlöf le înlesnise stabilirea în Suedia, într-o perioadă când guvernul suedez, avînd încă relații bune cu cel de-al treilea Reich, le-ar fi refuzat azilul. Mi-am reamintit toamnă, când pe 20 noiembrie se împlinesc 160 de ani de la nașterea mării scriitoare.

Dacă astăzi August Strindberg este considerat în Suedia drept

vede nevoită să vîndă Märbacka. Abia în 1907, după apariția primelor ei trei cărți, scriitoarea izbutește să o rîscumpere, iar din 1923 se stabilește definitiv în ea.

Selma Lagerlöf n-a avut copii; n-a fost niciodată căsătorită dar a iubit copiii și le-a consacrat cele mai frumoase pagini din opera ei: *Minunata călătorie a lui Nils Holgersson în Suedia*, carte ce ne-a încântat în copilărie, are drept personaj central un băiețel care devine prin vrajă un omuleț de o șchioapă. Înțelegând atunci graiul animalelor și participînd la existența lor, el zboară peste Suedia pe spinarea unei găște. Readus la dimensiuni normale, Nils pierde contactul cu tainele lumii, dar îi rămîne dimensiunea umanității și înțelegerea legii morale.

Selma Lagerlöf n-a iubit numai copii. Ceea ce predomină în toată creația ei este iubirea de oameni. Distinsă în 1909 cu premiul Nobel pentru literatură, fiind prima femeie aleasă în Academia Suedeză, Selma Lagerlöf a fost și la bătrânețe dornică să contribuie la triumful binelui în lume. A luptat pentru dreptul la vot al femeilor, a semnat un protest împotriva fascismului, a militat pentru pace, dar a rămas și membru activ în Consiliul comunal din zonă. Printre tablourile pe care le-am admirat la Märbacka se află un peisaj de iarnă, dăruit scriitoarei de populația locală la împlinirea vârstei de 70 de ani. La 80 de ani, Selma Lagerlöf s-a adresat la radio poporului suedez, mulțumindu-i pentru dragostea cu care a înconjurat-o. Discursul s-a fost înregistrat pe un disc și astfel glasul ei poate fi și astăzi ascultat de vizitatori.

După moartea scriitoarei, s-au găsit la Märbacka 42 de mii de scrisori. Testamentul permitea deschiderea și cercetarea lor abia în 1990. Între scrisori se află și unele pline de recunoștință, trimise de intelectualii evrei germani pe care Selma Lagerlöf îi ajutase, către sfârșitul anilor 30, să rămână în Suedia, salvându-le astfel viața.

JOSETTE DAN MAIDANEK

al străzii. Ea caută pe cineva. Are de salvat pe cineva. Iar Asaf, băiatul cu căinele, aleargă, de fapt, în căutarea lui Tamar, deși nu o cunoaște personal. Căteava Dina este cea care trebuie să găsească urma fetei rătăcite. Ce „polițist” mai bun decât „romanelor roz” sau utopiile cărților roșii. „Cineva cu care să fugi de acasă” e, de fapt, un roman social, de aventuri detectivistice. Micuța cântăreață Tamar chiar a dispărut de acasă, din casa părinților ei înstăriți, dar săraci într-o răbdare și înțelegere față de problemele copiilor lor. Numai că nu de dorul unor escapade estivale devine ea un copil – artist

„*Cineva cu care să fugi de acasă*” e, de fapt, un roman social, de aventuri detectivistice. Micuța cântăreață Tamar chiar a dispărut de acasă, din casa părinților ei înstăriți, dar săraci într-o răbdare și înțelegere față de problemele copiilor lor. Numai că nu de dorul unor escapade estivale devine ea un copil – artist

al străzii. Ea caută pe cineva. Are de salvat pe cineva. Iar Asaf, băiatul cu căinele, aleargă, de fapt, în cău-

Spectacol-ofrandă pentru cei al căror chip s-a pierdut

„**Fiecare om are un nume**” Poezie, muzică, film au vorbit despre Dezastru pe limba lor, în sala Teatrului Național de Operetă din Capitală. „Fiecare om are un nume”, s-a intitulat poezia Zeldet, scrisă în ivrit, transpusă sensibil în versiune românească și recitată în așa fel de *Eduy Kupferberg* încât a reușit să treacă rampa. A fost prologul spectacolului–ofrandă pentru cei al căror chip, gesturi, nume s-au pierdut în Holocaust.

Clasicism și modernitate cu Șmul Barzilai Așa ar putea fi definit concertul cunoscutului prim cantor vienez *Șmul Barzilai*, a cărui voce bine timbrată, caldă, tulburătoare ne-a purtat gândurile spre *Medinat Israel*. Clasicism – fiindcă au fost cantece pentru pace în Israel („Dacă am fi avut, atunci, Israelul, poate că tragedia pe care o comemorăm nu s-ar mai fi produs”, a spus, în preambul, talentatul interpret de *hazanut*); cantece–solliocvii cu noi înșine în preambulul celei mai sfinte zile din anul iudaic, *Yom Kipur*; cantece hasidice. Modernitate – fiindcă n-a lipsit nimic din ceea ce înseamnă *show-ul* zilelor noastre: stilul de prezentare, comunicarea cu publicul, *happening-ul*. „Kol Haalom Kulo...” – pășim în lumea-punte îngustă întinsă peste prăpăstii, avînd în minte „*Lerușalaim șel Zahav*”.

„**Kol Nidrei**” de Max Bruch Cei care au ascultat „Kol Nidrei” de Max Bruch, în interpretarea violoncelistului de primă mână *Alexandru Morosanu*, acompaniat de remarcabilul pianist *Mihai Ungureanu*, discipol al lui *Dan Grigore*, fără să fi fost vreodată la sinagoga de *Erev Yom Kipur*, au simțit-înțeles mai profund plânsul sufletului omenesc. Plâns transfigurat în mare artă, poate – singura descătușare a durerilor fără leac, căci nimeni nu poate interveni în trecut. Durerile zac tăcute în noi. Câți le scoatem la iveală în timpul anului? De *Kol Nidrei*, însă, ni le amintim toți; cuvintele se topește prefăcîndu-se în suspine. Acești muzicieni de îndreptățită reputație au fost, atunci, *tadikim*-ii noștri, aiidoma protagonistii, desăvârșit muzician neevreu, din nuvela „*Apasionată*” de Ury Benodor.

„**Călătoria lui Gruber**” spre moarte Filmul „*Călătoria lui Gruber*”, în regia lui *Radu Gabrea*, versiune proprie asupra „banalității răului”, cum se referea la Holocaust Hannah Arendt, a avut premiera în vara aceasta, la Studiul Național al Cinematografei, din Capitală. O cronică apărută în revista noastră a consemnat evenimentul. Ecraniizare după cartea de memorii „*Kaput*” de Curtio Malaparte, filmul despre masacrul din 1941 – Iași, rulat pe ecranul montat pe scena Operetei, este o analiză fără menajamente a mecanismelor perene de comportament.

IULIA DELEANU